

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Binsbergen A. 2009. Uitzonderlijk: steentjesetende Torenvalk. Skor 28: 190.

Jonge Torenvalk pikt steentjes van een weg op, en slikt die door (eind augustus). Diverse suggesties passeren de revue voor het waarom. Braakbalpluizers: weest verdacht op steentjes!

Boele A. 2009. Roofvogeltrek over telpost De Horde, 1997-2009. De Kruisbek 25(5): 3-12.

Trektellen is weer in, na een eerdere uitbarsting in de jaren zeventig en tachtig (en ruim daarvoor, in de jaren dertig). Op deze telpost langs de Lekdijk is op 1516 dagen in totaal 4942 uur geteld. De resultaten beperken zich tot mediane doortrekdata, dagmaxima, topdagen en seizoensverlopen. Dat levert weinig nieuws op. Het is duidelijk dat de tellers veel plezier hebben in tellen, maar bij gebrek aan onderzoeksvragen verzandt het toch in meer van hetzelfde. Waarom geen fenologie van voor- en najaarstrek bekeken, geslachts- en leeftijdsgescheiden passage (en verandert dat in de tijd), voorkomen van rui bij trekkers, aan- en afwezigheid van kroppen gescoord (en is dat een indicatie voor al dan niet opvetten als trekstrategie)?

Boerner M. & Krüger O. 2009. Aggression and fitness differences between plumage morphs in the common buzzard (*Buteo buteo*). Behav. Ecol. 20: 180-185.

De auteurs onderscheiden in Buizerds drie kleurfasen: licht, normaal en donker. In termen van jongenproductie tijdens hun gehele leven waren bij zowel de mannen als de vrouwen de normaal gekleurde Buizerds het meest succesvol; lichte en donkere Buizerds deden het minder goed. Lichte mannetjes waren agressiever ten opzichte van een opgezette Oehoe dan normale en donkere mannetjes. Bij vrouwtjes was dat precies omgekeerd. Als gekeken werd naar agressie ten opzichte van soortgenoten, werden geen verschillen tussen de geslachten gevonden. Buizerds reageerden het felst ten opzichte van soortgenoten met eenzelfde kleur verenkleed. Deze reacties – en hun effect op het succes als broedvogel – worden gecompliceerd door kleurfase-gerelateerde variaties in hoeveelheid bloedparasieten en veerluizen, en dito habitatkeuzes. Kortom, een behoorlijk ingewikkeld complex van verbanden die tezamen bepalen hoeveel jongen een Buizerd uiteindelijk in zijn/haar leven voortbrengt. Daarbij is het interessant te weten dat de partnerkeuze van een jonge Buizerd sterk afhangt van de kleurfase van zijn moeder: de meeste Buizerds paren met een vogel die dezelfde kleur heeft als zijn/haar moeder. Vermoedelijk een effect van imprinting, omdat jonge Buizerds tijdens de nestfase hun vader weinig zien (die komt alleen af en toe een prooi brengen), maar wel de ganse dag tegen hun moeder zitten aan te kijken. (mb549@cam.ac.uk).

Bonal R. & Aparicio J.M. 2009. An experimental test of offspring recognition in the colonial Lesser Kestrel *Falco naumanni*. Ibis 151: 577-579.

Herkennen Kleine Torenvalken hun eigen jongen? Daartoe haalden Spaanse onderzoekers de nestkasten van koloniaal broedende Kleine Torenvalken weg, en

plaatsten vervolgens aan weerskanten ervan een nieuwe kast: eentje gevuld met de eigen jongen, de andere met vreemde jongen. Vervolgens werd gekeken welke jongen werden gevoerd. De vrouwtjes voederden de vreemde jongen in elk experiment tenminste 1x. Twee van de negen mannetjes voederden uitsluitend de eigen jongen. Herkenning van eigen jongen wisselde sterk per individu: van 25-70% in vrouwen tot 33-100% in mannen. Binnen paren werd een sterke correlatie gevonden: ouders maakten vaak dezelfde keuzes. Mogelijk waren sommige broedsels beter te herkennen dan andere. Waarom Kleine Torenvalken zo slecht presteren als het gaat om het herkennen van hun eigen jongen (veel slechter dan zeevogels, bijvoorbeeld), is open voor speculatie. Kleine Torenvalken brengen hun prooi met een hoge frequentie naar het nest: ze eten insecten, en per keer nemen ze er maar eentje mee. Duren voedingen te kort voor jongherkenning? (raul.bonal@uclm.es).

Bons G. & Reutelingsperger L. 2009. Roofvogelinventarisatie Zuidelijke Maasduinen 2008. Eigen uitgave.

Gebied in Noord-Limburg, tussen Venlo en Arcen (oppervlak noch bosaandeel opgegeven, kartering niet gebiedsdekkend). Buizerd aanwezig met 5, 18, 22 en 22 paren in resp. 1978, 1992, 1997 en 2008, Havik met resp. 5, 8, 7 en 8 paren, Wespendif met resp. 3, ?, 3 en 3 paren.

Bos R. 2009. De Slechtvalken van het Afval Energie Bedrijf. Gierzwaluw 47(3): 16-20.

Uitvoerige beschrijving van het gedrag van Slechtvalken broedend op de AEB. In zulke industriële omgevingen lopen pas uitgevlogen jonge grote risico's, en zonder menselijke hulp zou het geregeld mis zijn gegaan.

Brezinski M. & Zmihorski M. 2009. Nestling diet and parental provisioning behaviour in the Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*). Acta Zoologica Lituanica 19: 93-98.

Bij drie nesten van Bruine Kiekendief waren mannetjes de belangrijkste prooiaandragers. Bijna 75% van de aangebrachte prooi bestond uit zoogdieren, vooral woelmuizen. In biomassa was de inbreng van vrouwen (vooral watervogels) groter dan van mannen (half om half woelmuizen en watervogels; slechts 20% van de totale prooimassa). (marcinb@biol.uw.edu.pl).

Bruijn L. de 2009. Vijftig jaar roofvogels in Amelisweerd. De Kruisbek 52(5): 13-19.

Al in 1954 en 1956 werden er tellingen in Amelisweerd (150 ha, nabij Utrecht) gedaan, gevolgd door een non-stop reeks van 1964 tot 2005. Het landgoed is in de tussentijd sterk veranderd: ouder geworden, een weg er doorheen (A27, wie herinnert zich nog het protest?), tegenwoordig jaarlijks meer dan een miljoen bezoekers. Toch broeden er roofvogels. De eerste Buizerd in 1987; tegenwoordig zijn het er 3-4. Broedende Wespendifven werden in 1977-79, 1981, en 1993-94 vastgesteld, de Havik alleen in 1995. Sperwers kwamen in 1986 als broedvogel binnen (1 paar), en broeden er vanaf 1989 jaarlijks met 1 paar (soms 2, zoals in 1993 en 1996). De Torenvalk was in de jaren zeventig nog met 2-3 paren aanwezig, maar dat liep terug naar 1-2 in de jaren negentig en nul tegenwoordig. Boomvalken broedden in zeven jaren met 1 paar.

Bujoczek M. & Ciach M. 2009. Seasonal changes in the avian diet of breeding Sparrowhawks *Accipiter nisus*: how to fulfill the offspring's food demands? Zoological Studies 48: 215-222.

Sperwerprooien in het broedseizoen wogen 5-438 g. Er werden 61 vogelsoorten als prooi vastgesteld, het meest zanglijster, zwartkop, merel, vink, roodborst en koolmees (41%). In termen van biomassa waren merel, zanglijster en gaai het belangrijkste (42%). Prooien van <35 g overwogen, echte mannetjesprooien dus. Ook toen de vrouwtjes gingen meehelpen met jagen, aan het eind van de jongenfase, bleven kleine prooivogels domineren. De auteurs denken dat jacht op de talrijke kleine vogels efficiënter is dan jacht op de schaarse grotere prooivogels; bewijsvoering is schamel. (bujoczek.m@gmail.com).

Carillo J. & González-Dávila E. 2009. Latitudinal variation in breeding parameters of the Common Kestrel *Falco tinnunculus*. Ardeola 56: 215-228.

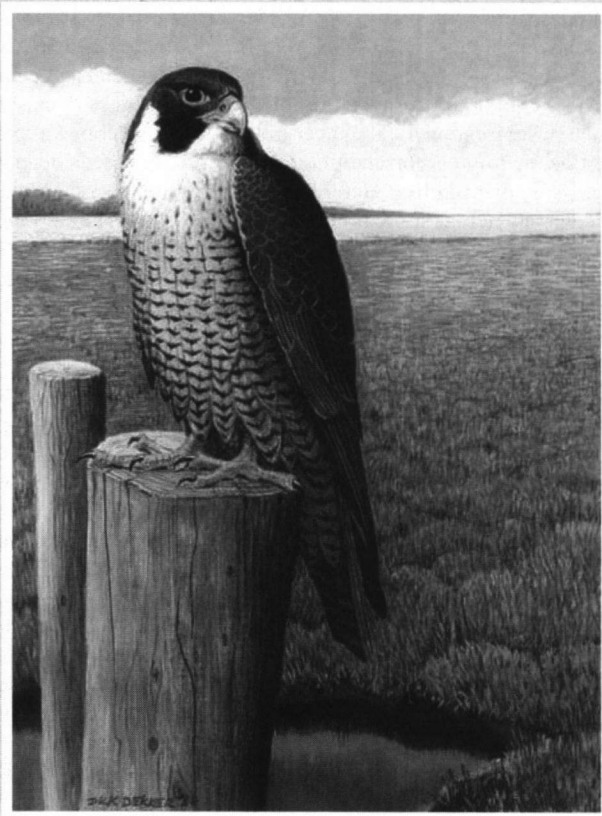
Er bestaat onder Torenvalken een trend grotere legsels te maken en later met de eileg te beginnen gaande van Noord-Afrika en Tenerife naar Noord-Europa. Deze studie laat zien dat er nogal wat variaties in die trend zitten, die zijn terug te voeren op variaties in weersomstandigheden (temperatuur en regenval in voorjaar) en op broeden in nestkasten of natuurlijke nesten (nestkastbewoners gemiddeld wat grotere legsels). Ik zou daar aan willen toevoegen: gebruik maken van studies over een tijdvak van 50 jaar. Immers, er is nogal wat veranderd in de tussentijd, zowel in landschap als in klimaat. En die veranderingen zijn groter in West- en Midden-Europa dan in Noord-Afrika of Noord-Europa. (jchidal@ull.es).

Dekker D. 2009. Hunting tactics of Peregrines and other falcons. Hancock House Publishing, Surrey B.C., Canada. 192 pp. \$29.95 (ook als e-book verkrijgbaar, dan \$12.95).

De trouwe lezers van De Takkeling zullen niet onbekend zijn met de fascinatie van Dick Dekker voor Slechtvalken, of beter gezegd: jagende Slechtvalken. Ook in het wetenschappelijke domein verschenen vanaf de late jaren zeventig tal van artikelen, gebaseerd op eerst honderden, later duizenden, uren veldwerk. Een mooi voorbeeld van wat een doelgerichte, hardnekkige aanpak kan opleveren. Omdat deze waarnemingen op diverse locaties in Alberta en Brits Columbia werden gedaan, recent uitgebreid met Friesland Buitendijks, ontstaat een boeiend beeld van het enorme arsenaal van aanpassingen van predatoren aan lokale omstandigheden. En, dientengevolge, van aanpassingen van hun prooidieren. Want die laatste zijn uiteraard geen willoze slachtoffers, maar daarentegen sublieme ontsnappers die geen middel onbenut laten om uit de klauwen van hun vijand te blijven. Dick Dekker geeft daar enkele mooie voorbeelden van, waaronder het buitengaats overtijen van Bonte Strandlopers, die 2-4 uur lang als compacte groep van soms meer dan 10.000 exemplaren boven zee blijven vliegen, vér buiten bereik van jagende Slechtvalken langs de kust (zou dat misschien de achtergrond zijn van de hoog vliegende groepen Goudplevieren, die al zingend soms een uur lang boven een weidegebied hangen, zoals ikzelf langs de Beilerstroom zag?) Jagen en prooi vangen, op zich al geen makkelijke opgave, worden bemoeilijkt door tal van andere problemen. In Canada was dat bijvoorbeeld het steelgedrag van Witkoparenden, zware jongens die geen kans onbenut laten om valken hun pas

DICK DEKKER

Hunting tactics of Peregrines and other falcons

gevangen prooi te ontfutselen. Dat dwong de valken ertoe alleen prooien te vangen die makkelijk konden worden getransporteerd, lichtgewicht als talingen en bontjes. Ook die raakten ze soms kwijt aan arenden, of aan andere valken, maar minder frequent. Dit zijn slechts enkele voorbeelden uit de veelheid van onderwerpen die worden behandeld, van methodologie tot prooiselectie, vergelijking tussen Slechtvalken en andere valken, kleptoparasitisme, gezamenlijke jacht, nestplaatsconcurrentie, jachtstrategieën tijdens de trek, jacht op Stadsduiven door Prairie- en Giervalken, leergedrag, groepsgedrag van prooien... Alle hoofdstukken zijn gebaseerd op geduldig waarnemen; helemaal achteraan staat een tabelletje waaruit kan worden opgemaakt dat Dick zich in 2008 kon buigen over een geaccumuleerd aantal van 3925 jachtvluchten van Slechtvalken (en 460 vangsten), waarbij hij ervan uitgaat dat er gemiddeld 1.5-5.5 uur nodig is om één jachtvlucht te scoren (afhankelijk van locatie). Dus reken maar uit om hoeveel velduren het gaat. In de reguliere wetenschap is zo'n investering in tijd uitgesloten. Vandaar dat amateurs een grote bijdrage kunnen leveren door dit soort belangrijke koeliewerk te doen. In combinatie met professionele wetenschappers, die meer mogelijkheden hebben experimenten uit te voeren en zodoende minder correlatief werken, leren we steeds beter wat predatie betekent in het leven van dieren. Het is geweldig dat er van dit proefschrift een handeseditie is verschenen. Het biedt de liefhebber een handvat om zelf aan de slag te gaan, en onbetreden paden in te slaan.

Dementavičius D. & Treinys R. 2009. Nest-site attendance of the resident White-tailed Sea Eagle (*Haliaeetus albicilla*) outside the breeding season. Acta Zoologica Lituanica 19: 10-17.

Onderzoek in Litouwen bevestigde de idee dat Zeearenden ook buiten de broedtijd een sterke band met de nestplaats houden, het opvallendst in september-oktober en in februari. De midwinterdip kan te maken hebben met het weer, dat in die periode vaak het strengst is. De ervaring in februari heeft ongetwijfeld te maken met de broedtijd, en wat daar aan voorafgaat (opbouw nest, copulaties). De roepfrequentie was het laagst in de herfst en vroege winter. Winterwaarnemingen bij het nest hadden voor de helft betrekking op het paar (47%), voor de overige gevallen op één van beide oudervogels. Nestbouw en -reparatie vond vaak al in de herfst en vroege winter plaats. De jaarrond band met de nestplaats heeft consequenties voor de bescherming van zeearenden. Het is duidelijk dat nestplaatsen niet alleen in het broedseizoen bescherming behoeven, maar ook daarbuiten. De auteurs pleiten daarom voor een strikte rust rond het nest in de periode 21 januari – 31 oktober. Let wel: in Litouwen. Voor Nederland is die periode vermoedelijk langer gezien de minder strenge winters hier (rimga.t@gmail.com).

Dickson R.C. 2009. Two male Hen Harriers attending nests in Dumfries & Galloway. British Birds 102: 468.

Vier gevallen waarbij een nest van Blauwe Kiekendief door twee mannen werd verzorgd (in 1976, 1978, 1979 en 1998, telkens in jaren dat vrouwen schaars waren). De extra man was telkens een onvolwassen vogel, al werd er nooit een copulatie waargenomen tussen de onvolwassen man en de vrouw. (Lismore, New Luce, Newton Stuart, Dumfries & Galloway DG8 0AJ).

Dubois P.J., Le Maréchal P., Oliosio G. & Yésou P. 2008. Nouvel inventaire des oiseaux de France. Delachaux et Niestlé, Paris.

In dit nieuwe overzicht van de vogels van Frankrijk worden ook de roofvogels up-to-date gebracht. Het is een echte avifauna, met aandacht voor verspreiding, seizoensverloop en trends. Hoewel er veel overlap is met het roofvogelboek van Thiollay & Bretagnolle (*Rapaces nicheurs de France*) geeft het nieuwe overzicht extra informatie over doortrek. Er is geen poging gedaan te komen tot meer ecologische analyses van de waarnemingen (invloed van landschap en klimaat op verspreiding en fenologie, trends). Niettemin, voor elke Francofiel een belangrijk naslagwerk.

Ehmse E. 2009. Successful breeding by a three-year old female White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla*. Dansk Orn. Foren. Tidsskr 103: 93-94.

In Denemarken verdreef in maart 1997 een derde kalenderjaars vrouwtje (haar leeftijd werd geschat aan de hand van haar verenkleed), een lokale broedvogel. Haar partner was geringd, afkomstig uit Sleeswijk-Holstein, en geboren in 1993. In najaar 1997 bouwden ze een nest, waarop het vrouwtje in de daaropvolgende maart broedend werd gezien. Ze bracht dat jaar twee jongen groot. In 1999 verdween haar partner in april (laatste waarneming 18 april), maar desondanks wist het vrouwtje eigenhandig haar enige jong groot te krijgen. In augustus van dat jaar werd het jong met zijn moeder uit het territorium verdreven door een nieuw paar. Dit vrouwtje was dus even oud als die in de Oostvaardersplassen tijdens haar eerste poging, wat laat zien dat – indien de omstandigheden gunstig zijn – Zeearenden ook kunnen broeden als ze nog onvolwassen zijn (vooral vrouwen). (erik@ehmsen.org).

Ellis D.H., Craig T., Craig E., Postupalsky S., LaRue C.T., Nelson R.W., Anderson D.W., Henny C.J., Watson J., Millsap B.A., Dawson J.W., Cole K.L., Martin E.M., Margalida A. & Kung P. 2009. Unusual raptor nests around the world. J. Raptor Res. 43: 175-198.

Trommel een aantal roofvogelaars bij elkaar die elk een decennium of langer roofvogels hebben onderzocht, en je kunt gemakkelijk een rariteitenkabinet van vreemde nestplaatsen samenstellen. De suggestie dat de literatuur juist gemiddelden publiceert, is slechts deels waar. Misschien de wetenschappelijke literatuur, maar als je in de meer op vogelaars gerichte bladen kijkt, kom je juist de uitzonderlijke gevallen tegen. De grootste dit, de laagste dat, enzovoort *ad infinitum*. Of deze extremen echt iets zeggen over de plooibaarheid van soorten, valt te bezien. In dit artikel paradeert een vermakelijke partij nestplaatsen voorbij, van grondnesten tot nesten samengesteld uit ijzerdraad, nesten belegd met geldbiljetten (Mongolië, of all places), nesten dicht op elkaar, in een verticaal ingerotte stam... Het artikel eindigt met een waarschuwing aan beheerders om vooral geen nestplaatsen te creëren volgens de in dit artikel opgesomde gevallen. Zegt dat iets over beheerders? (dcellis@theriver.com).

Elorriaga J., Zuberogoitia I., Castillo I., Azkona A., Hidalgo S., Astorkia L., Ruiz-Moneo F. & Iraeta A. 2009. First documented case of long-distance dispersal in the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*). J. Raptor Res. 43: 142-145.

Van de 66 gemerkte Aasgieren in Noord-Spanje vestigde er zich eentje in Frankrijk, 550 km NO van geboorteplaats. Vestiging zo ver weg van de geboorteplaats was niet eerder gemeld voor Aasgieren. (javielor@hotmail.com).

Greeney H.F. & Wethington S.M. 2009. Proximity to active *Accipiter* nests reduces nest predation of Black-chinned Hummingbirds. *Wilson J. Ornithol.* 121: 809-812.

Kolibries die in de nabijheid van Haviken en Coopers Haviken broedden waren veel succesvoller als broedvogel dan zonder deze grote burens: resp. 46 en 9% broedsucces. De kolibries bleken geclusterd rond de *Accipiter*-nesten te zitten, met daartussen geschikt broedhabitat zonder kolibries. (revmoss@yahoo.com).

Hager S.B. 2009. Human-related threats to urban raptors. *J. Raptor Res.* 43: 210-226.

Jaarlijks komen in de VS één miljard vogels om vanwege menselijke activiteiten. Daaronder veel roofvogels en uilen. Aanvaringen met obstakels zijn een belangrijke bron van sterfte. In hoeverre sterfte met een menselijke achtergrond ingrijpt op populatieniveau is slecht onderzocht. Het verschil van soort tot soort. In ieder geval is de sterfte onder uitvliegende en zelfstandig wordende jongen een factor van betekenis. (stevehager@augustana.edu).

Hanzel J. & Šumrada T. 2009. Survey and nest site characteristics of breeding Kestrels *Falco tinnunculus* in Ljubljana (central Slovenia) in 2007. *Acrocephalus* 29: 149-153.

Het onderzochte stadsgebied van Ljubljana was ruim 32 km² groot; daarin werden 27 paren Torenvalk aangetroffen. Van 14 nesten waren er 8 op gebouwen en 6 in bomen. Met gemiddeld 8.3 paren/10 km² heeft deze Sloveense stad een bovengemiddelde dichtheid in vergelijking met België, Tsjechië, Italië en Duitsland. (jurij.hanzel@gmail.com).

Hardey J., Crick H., Wernham C., Riley H., Etheridge B. & Thompson D. 2009. Raptors: a field guide for surveys and monitoring. Second edition. The Stationery Office, Edinburgh. XIV + 370 pp. Ingenaaid paperback.

Al snel na de eerste druk in 2006 (en herdrukken in 2007) volgt nu een compleet herziene uitgave van dit belangrijke boek waarin de roofvogelaar precies kan vinden hoe roofvogelonderzoek aan te pakken. Er zijn kleurplaten opgenomen van slag- en staartpennen van roofvogels (uit de veldgids van Cieslak & Dul, 2006: Feathers: Identification for Bird Conservation) en foto's van de jongenontwikkeling bij Steenarend, Smelleken, Boomvalk, Steenuil en Velduil. De CD met geluiden is gehandhaafd. Een reeks voorbeelden van formulieren en definities van termen besluit het boek. Een buitengewoon belangrijke gids, waarin niet alleen de roofvogels, maar ook de uilen, aan bod komen.

Hellenic Ornithological Society. 2010. Satellite telemetry of Eleonora's Falcon migration from Greek islands. *Falco* 35: 12-13.

Vier Eleonora's Valken werden met een satellietzender uitgerust. De vogels vlogen dwars over de Middellandse Zee en dwars over de Sahara, via Centraal Afrika (2) en Oost-Afrika (2), naar hun overwinteringsgebied op Madagascar. Twee vogels bleven enige tijd rondhangen op de overgang Tsjaad-Centraal Afrikaanse Republiek (je zou bijna denken: slaappleaatsen van zwaluwen?), om vervolgens zonder pardon het regenwoud over te steken in zuidoostelijke richting. De andere twee volgden een oostelijker route, via de gefragmenteerde habitats van Oost-Afrika rond de Riftvallei. Net als de

Spaanse en Sardijnse Eleonora's Valken steken de Griekse valken het regenwoud over; dit alles is geheel in tegenstelling tot de vroegere idee dat ze via de Rode Zee, om de Hoorn van Afrika en langs de kust naar Madagascar zouden vliegen. Een mooi staaltje satellietwetenschap dat oude ideeën ontkracht. (www.ornithologiki.gr).

Hirschfeld A. 2010. Illegale Greifvogelvervolging in Nordrhein-Westfalen in den Jahren 2005 bis 2009. Charadrius 46: 89-101.

Wie denkt dat roofvogelvervolging typisch Nederlands is, komt bedrogen uit. Onze Duitse burens kunnen er ook wat van. In vijf jaar tijd werden 189 gevallen geregistreerd, waarbij tenminste 360 roofvogels en 11 uilen werden gedood of gevangen. De gevallen concentreren zich in wildrijke gebieden, wat – in combinatie met de gebruikte methoden - een duidelijke aanwijzing voor jachtbelangen suggereert. Er werd een mooie correlatie gevonden tussen het aantal afgeschoten hazen en fazanten, en het aantal illegaal gedode roofvogels. Daarnaast speelden postduif- en kippenhouders een rol. De meest gebruikte methode was vergiftiging (met dezelfde middelen als in Nederland) via uitgelegd aas. Tevens werd veel gebruik gemaakt van vangkooien, vallen en afschot. In vijf gevallen werd de dader in zijn kraagje gevat; deze kregen geldstraffen van 600 tot 3000 euro. Er bestaat gerede aanleiding te denken dat het werkelijke aantal slachtoffers (onder de roofvogels, wel te verstaan) vele malen hoger ligt dan gevonden. De parallel met Nederland is frappant. (axel.hirschfeld@komitee.de).

Hof R. van 't. 2009. Bruine Kiekendief op Schouwen-Duiveland. Sterna 54 (oktober): 28-31.

In 1984-94 werden op Schouwen-Duiveland gemiddeld 8 paren per jaar vastgesteld, in 1995-99 10 paren, in 2000 14, in 2001-05 11, in 2005-07 13, in 2008 17 en in 2009 14 paren. Het voedsel (kwalitatief) omvatte veld- en Noordse woelmuizen, bruine ratten, mollen, jonge konijnen, en jonge eenden, grauwe ganzen en spreuwen.

Hunt W.G., Driscoll D.E., Mesta R.L., Barclay J.H. & Jackman R.E. 2009. Migration and survival of juvenile Bald Eagles from Arizona. J. Raptor Res. 43: 121-126.

Tussen 1987 en 1989 kregen 15 nestjonge Witkoparenden een zender en kleurringen; daarvan overleefden 11 exemplaren de periode direct na het uitvliegen. De tijd tussen uitvliegen en wegtrekken varieerde van 18 tot 65 dagen. Tien vogels reisden 925-1955 km alvorens langdurig te stoppen (of het weer verdere monitoring onmogelijk maakte). Ze vestigden zich langs de kust, rond meren of in open cultuurland. Minstens 9 van de 13 juvenielen overleefden het eerste levensjaar; minimaal 6 vogels haalden de leeftijd waarop broeden mogelijk is. (rjackman@garciaassociates.com).

Jansen E. 2010. Bruine Kiekendief en Wilde Eend. Caprimulgus 9(1): 10-11.

Juvenile Bruine Kiekendief zat op drijvende vrouw Wilde Eend, daarbij soms tot de borst in het water verdwijnend. Belangstelling van een ander juvenile Bruine Kiek en een Grote Mantelmeeuw. Na een tijdje gaf de zeiler op. De Wilde Eend verdween in een rietkraag en werd daar opnieuw door de kiekendief belaagd, wederom vergezeld door de tweede kiek. In totaal twee uur bezig. Uitkomst niet duidelijk. Mooi voorbeeld van juvenile Bruine Kieken die aas of aasgelijke prooien benutten, vaak in groepsverband. (eef_jansen@hetnet.nl).

Jenny D. 2010. Kollisionen zwischen Steinadlern *Aquila chrysaetos* und Flugzeugen in den Alpen. Ornithol. Beob. 107: 101-110.

In de Alpen komen met enige regelmaat vooral zweefvliegtuigen in botsing met Steenarenden; in de meeste gevallen gaat het om een echte aanval (van de Steenarenden, wel te verstaan). Ook hang gliders, paragliders, helikopters en kleine vliegtuigen kregen met Steenarenden te maken. Aanvallen gingen vaak vooraf door een undulerende vlucht. Piloten doen er goed aan dan het hazenpad te kiezen. De aanvallen beschadigden de vleugels van de vliegtuigen, echter zonder dat de vliegtuigen neerstortten; dat laatste was voorbehouden aan de arenden (althans, een aantal). Zie ook Komenda-Zehner & Zehnder 2010. (jenny.d@compunet.ch).

Kessel J. van & Wouters P. 2010. Onderzoek naar wespendienven in de Kempen in 2009. Blauwe Klauwier april 2010: 18-26.

In 2009 werden de Kempen opnieuw op min of meer gestandaardiseerde wijze op Wespendienven onderzocht. Dat leverde 18 territoria op (waaronder 10 waarbij voedselvluchten werden gezien). Er kwamen drie nesten boven water, waaronder een zeer vroege die op 11 mei met de eileg begon.

Komenda-Zehner S. & Zehnder M. 2010. Angriff des Steinadlers *Aquila chrysaetos* auf ein Modellflugzeug. Ornithol. Beob. 107: 111-113.

In 20 jaar vliegen met radiografisch bestuurde vliegtuigjes hadden roofvogels nooit belangstelling getoond, totdat een Steenarend er eentje greep na een stootduik. Het vliegtuigje stortte neer, de arend cirkelde omhoog. De aanval gebeurde in mei, op 5 km afstand van het nest; mogelijk dus een geval van territoriaal gedrag. (susanna.komenda@vogelwarte.ch).

Leech D., Barimore C. & Crick H. 2009. Volunteer boom. Bird Populations 9: 253-255.

De woelmuizenstand in Groot-Brittannië heeft een 3-5-jarige cyclus, en de reproductie van Torenvalken varieert navenant. Los daarvan lijkt de Torenvalk de laatste 15 jaar een structureel lagere reproductie te vertonen, om daarmee uit te komen op het lage niveau van de jaren zestig en zeventig (toentertijd geweten aan de effecten van organische chloorverbindingen, waarvan de soort herstelde in de jaren tachtig en negentig).

Lennon J. 2010. *Falco subbuteo* – a game of two halves. BTO News 288: 15.

Tussen 2004 en 2009 werden in Engeland bijna 400 jonge Boomvalken geringd, waarvan jaarlijks 25-77% bovendien kleurringen meekreeg. Daar zijn tot nu toe vier afzelingen uit voortgekomen. Om meer te weten te komen over levensduur en verplaatsingen, zijn uiteraard meer meldingen nodig. Ook in Nederland worden tegenwoordig om dezelfde redenen jonge Boomvalken geringd.

López-López P., Limiñana R. & Urios V. 2009. Autumn migration of Eleonora's falcon *Falco eleonora* tracked by satellite telemetry. Zoological Studies 48: 485-491.

Twee Eleonora's Valken afkomstig van de Balearische Eilanden (adulte man en juveniele man) werden met een satellietzender uitgerust en gevolgd op hun najaarsreis naar Madagascar. De adult deed er 38 dagen over (dwars door Afrika, via Libië, Chad, Centraal Afrikaanse Republiek, Soedan, Oeganda en Tanzania (8332 km), de juveniel

47 dagen via Algerije, Libië, Nigeria, Kameroen, Zaire en Tanzania (9014 km). Ze vertrokken op resp. 26 en 27 oktober. De gemiddeld afgelegde afstand per dag bedroeg resp. 219 en 192 km. In tegenstelling tot wat de auteurs beweren is dit niet de eerste studie die de trek van Eleonora's Valken beschrijft met behulp van satellietzenders; in 2008 verscheen een uitgebreidere studie – meer individuen en inclusief voorjaarstrek - van Marion Gschweng *et al.* (zie De Takkeling 16: 254-255), met dezelfde uitkomst (trek dwars door Afrika). (Pascual.Lopez@uv.es).

Luo Z.K., Hou Y., Wu F.Q. & Wang T.H. 2010. Habitat preferences and prey selection of Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) in overwintering area in southeast China. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae 56: 173-186.

In ZO-China bleken overwinterende Bruine Kiekendieven het vaakst boven grasland te jagen, gevolgd door (in afnemend belang) rietland, water en boerenland. Fazanten waren het talrijkst in grasland, zangvogels daarentegen het minst talrijk. De talrijkheid van Fazanten was negatief gecorreleerd met begrazingsdruk: hoe meer grazers, hoe minder Fazanten. De auteurs suggereren met deze studie dat de talrijkheid van Bruine Kiekendieven in de winter samenhangt met prooiaanbod, en dat kennelijk Fazanten daarbij belangrijk zijn. Blijven diverse vragen over: waarom niet onderzocht wat ze echt eten, en waarom geen gegevens over de geslachtsverhouding (ik neem althans aan dat Fazanten vooral een prooi van vrouwtjes Bruine Kieken zijn, en dat dus vrouwen overwegen als overwinteraar in dit gebied; of was er een geslachtsafhankelijk habitatgebruik)? (luozukui@126.com).

Marcus P.J. 2009. De Alticom-Slechtvalken in Haarlem in 2009. Fitis 45: 114-117.

De KPN-zendtoeren in de Waardpolder is sinds 2006 bezet (man geringd als nestjong op Corus Velzen-Noord in 2004; vrouw in tweede kalenderjaar). In 2007 werd niet gebroed, 2008 leverde echter drie jongen op waarvan er twee uitvlogen. In 2009 vlogen vier jongen uit. Onder de 31 prooien vooral Spreeuw (6) en Gierzwaluw (3). (aanraad.marcus@12move.nl).

Massey B.H., Griffin C.R. & McGarigal K. 2009. Habitat use by foraging Northern Harriers on Nantucket Island, Massachusetts. Wilson J. Ornithol. 121: 765-769.

Van de vier onderzochte habitats, namelijk grasland, half-open land met struikage en boomopslag, al dan niet gemaaid of afgebrand, bleken mannetjes en vrouwtjes Blauwe Kiekendieven het minst vaak in het gemaaide land te foerageren. Waarom dat zou zijn, is niet onderzocht (suggestie: voedselaanbod en – beschikbaarheid verschilt van andere drie habitats, maar waarom dat dan niet gemeten?) (blakemassey@gmail.com).

Mathot K.J., van den Hout P.J. & Piersma T. 2009. Differential responses of red knots, *Calidris canutus*, to perching and flying sparrowhawk, *Accipiter nisus*, models. Animal Behaviour (2009), doi:10.1016/j.anbehav.2009.01.024.

Kanoeten in gevangenschap maakten onderscheid tussen afwezigheid van Sperwers, zittende (opgezette) Sperwers en langszeilende modelsperwers (in gevangenschap), namelijk door al dan niet te vluchten, en de vlucht al dan niet korter of langer te laten

duren. Na een aantal stelden ze hervatting van foerageren langer uit als er een Sperwer was 'langsgevolgen'. (mathot.kimberley@courier.uqam.ca).

Mellenberg J. 2009. Slechtvalk op de Dikke toren in Zierikzee 2008-2009. Zêêlieven 24: 5-6.

Voor de elfde achtereenvolgende keer overwinterde er een Slechtvalk in Zierikzee, ditmaal al vanaf 1 september. Het vrouwtje bleek in Finland te zijn geringd op 8 juli 1998. Als prooiersten werden gevonden: 3 Geoorde Futen, 4 Wintertalingen, 2 Waterhoentjes, 1 Scholekster, 1 Kluut, 2 Kanoeten, 5 Goudplevieren, 2 Houtsnippen, 2 snippen, 18 Stadsduiven, 1 Zanglijster, 2 Merels, 1 Kauw, 2 Zwarte Kraaien en 2 onbekende vogels. Deze vogel was ook 's avonds actief.

Meyburg B.-U. & Meyburg C. 2009. Todesursachen von Schreiadlern. Falke 56: 382-388.

Gebaseerd op gesatellietzenderde Schreeuwarenden uit Duitsland werd een sterfte berekend van 14.8% onder adulte vogels over 2006-08. De sterfte onder juvenielen was veel hoger; veel gezenderde vogels overleefden zelfs de heenreis naar Afrika niet (afschot in Midden-Oosten, maar vaak ook al in Zuid-Europa, daarnaast sterfte door uitputting, vergif, hoogspanningsdraden, verkeer). Omdat met zenders individuele vogels kunnen worden gevolgd, valt pas op hoeveel er doodgaan voordat ze zelf tot broeden kunnen komen. Uiteraard is onbekend of de sterfte is toegenomen in de afgelopen decennia, maar zeker is dat het aantal gevaren onderweg er niet minder op is geworden. Zorgwekkend.

Mirski P. 2009. Selection of nesting and foraging habitat by the Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina* (Brehm) in the Knyszyńska Forest (NE Poland). Polish Journal of Ecology 57: 581-587.

Poolse Schreeuwarenden nestelden bij voorkeur in de nabijheid van open plekken en rivieren, en vermeden dorpen. Jacht vond veelal in grasland plaats (95% van de jachtactiviteiten, binnen 2 km van nest), niet in akkerland. (p.mirski@uw.edu.pl).

Monneret R.-J., Bulle C. & Ruffinoni R. 2009. Prédation de jeunes Faucons pèlerins *Falco peregrinus* par un couple de Grands Corbeaux *Corvus corax*. Nos Oiseaux 56: 231-234.

Toen Thom Renssen nog leefde, en hij me jaarlijks aan het eind van het broedseizoen opbelde om gegevens over broedgevallen van Raven los te peuten, kwam het gesprek vaak op Haviken, en of die in staat waren Raven te prederen (met als onderliggende toon: bezorgdheid over zijn Raven). Ik kon hem toen telkens geruststellen: nee Thom, geen predatiegevallen dit jaar, enne, die Raven zijn mannetjesputters hoor, die laten hun nest niet zomaar door een Havikje leegvreten. Onderhavig artikel laat zien dat eerder het omgekeerde kan gebeuren, waarbij Slechtvalk voor Havik moet worden gesubstitueerd. In Frankrijk werd namelijk gezien dat een ravenpaar een onbewaakt nest met drie jonge Slechtvalken (20-25 dagen oud) leegroofde.

Nicholson D. 2010. Common Kestrel attempting to predate Hobby chicks at the nest. British Birds 103: 244.

Een vrouw Torenvalk probeerde diverse malen bij een boomvalknest te komen waarop drie jongen zaten van 16-18 dagen oud. De Boomvalk kon dat maar net verhinderen (1x

tot op grijpafstand). (8 Park Road, Willingham by Stow, Gainsborough, Lincolnshire DN21 5LF).

Nie H. de 2009. Boomvalken in het Binnenveld. Pennevluchten 27(3): 63-67.

Beschrijving van broedgevallen in de zuidelijke Gelderse Vallei; hier ontbrak de soort in de jaren zeventig, maar inmiddels 3-4 paren in 2008 (populier en hoogspanningsmasten). Zwijgzame vogels in de paartijd (dat was vroeger wel anders, zoals De Nie uit ervaring weet te melden voor 1962 en 1967). Ook weinig reacties op potentiële rovers (kraaien, Torenvalk). Het broedsucces was laag (1 paar met 1 jong in 2009, in 2008 2 paren met resp. 3 en 2 jongen).

Pavón D., Limiñana R., Urios V., Izquierdo A., Yáñez B., Ferrer M. & de la Vega A. 2010. Autumn migration of juvenile Short-toed Eagles *Circetus gallicus* from southeastern Spain. *Ardea* 98: 113-117.

Twee juveniele Slangenarenden vlogen van ZO-Spanje via verschillende routes (3800 en 4700 km lang) naar hun overwinteringsgebied in de noordelijke Binnendelta van de Niger in Mali, waar ze ongeveer 170 km uit elkaar zaten. Een van de vogels maakte in Mali een 660 km lange lus in oostwaartse richting, alvorens terug te keren naar de Binnendelta. Het verschil in trekpatroon zou misschien te maken kunnen hebben met het al dan niet volgen van volwassen Slangenarenden tijdens de trek; adulte vogels weten de weg en vliegen rechtstreeks naar het overwinteringsgebied (althans, dat is het idee). Een van de vogels vloog in haar eerste voorjaar terug naar het noorden, om de zomer door te brengen in Marokko en in september opnieuw zuidwaarts af te zakken naar de noordelijke Binnendelta. (sorrow2@hotmail.com).

Prins H. 2009. Vakantiegast: Sperwer in onze tuin. 't Duumpje 35(4): 2 pag.

Jong sperwermannetje vangt in augustus merels in tuin in bebouwde kom van IJzendijke, en komt daarbij op 3.5 m van mensen.

Probst R. (ed.) 2009. Der Seeadler im Herzen Europas. Tagungsband der WWF Österreich Seeadler Konferenz von 17.-18. November 2007 in Illmitz. *Deinsia* 27: 1-171.

Deze bundeling bevat stukken over de huidige status van Zearenden in Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Kroatië en Servië, naast enkele meer algemene verhalen over sterfteoorzaken, bescherming en leeftijdsherkenning. Overall gaat het nu bergopwaarts, al zijn er plaatselijk nog steeds kwade krachten bezig om dat proces te verstoren (Oostenrijk is berucht, met grote sterfte veroorzaakt door jagers). Veel detailinformatie over broedsucces, vestigingsfactoren, geschiedenis, habitat, voedselkeus en wintervoorkomen, dat alles verlichtigd met mooie landschapsfoto's. Voor zearendliefhebbers niet te versmaden, al had ik graag een totaaloverzicht gezien.

Radović A. & Mikuska T. 2009. Testing the effect of persecution and permanent dispersion of sub-adult birds in long-term sustainability of White Tailed Eagles (*Haliaeetus albicilla* L.) population at different management options in Croatia. *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungarica* 55: 395-407.

In het natuurpark Kopački Rit in Kroatië beliep het aantal succesvolle paren van de Zearend in 1986-89 en 2005-07 resp. 5, 12, 14, 8, 9, 18 en 19 (met resp. 7, 18, 18, 13,

12, 32 en 34 jongen). De vooruitzichten van deze populatie werden in 14 scenario's gemodelleerd om te zien welke factoren tot uitsterven zouden kunnen leiden. De huidige situatie volstaat om de stand op peil te houden. De overleving van sub-adulte vogels is daarbij belangrijk. (anradovic@hazu.hr).

Riegert J., Lövy M. & Fainová D. 2009. Diet composition of Common Kestrels *Falco tinnunculus* and Long-eared Owls *Asio otus* coexisting in an urban environment. *Ornis Fennica* 86: 123-130.

In muizenrijke jaren vraten Torenavalk en Ransuil beide voornamelijk woelmuizen. In muizenarme jaren bestond het alternatieve voedsel van Torenavalken uit insecten, van Ransuilen uit andere muizensoorten (ware muizen in plaats van woelmuizen). Echte stadstorenavalken (op 4 km van de jachtvelden) hadden – verrassend genoeg – eenzelfde aandeel woelmuizen in hun dieet als stadsrandbroedende soortgenoten. (honza@riegert.cz).

Rosenfield R.N., Bielefeldt J., Booms T.L. & Bozek M.A. 2009. Survival rates and lifetime reproduction of breeding male Cooper's Hawks in Wisconsin, 1980-2005. *Wilson J. Ornithol.* 121: 610-617.

De jaarlijkse sterfte onder mannetjes (jonger of gelijk aan 10 jaar) van de Cooper's Havik was 19%, zonder een verschil tussen vogels broedend in urbane of rurale gebieden, noch tussen de eerste en tweede 13-jarige periode. Het aantal jongen dat ze grootbrachten varieerde van 0-32 per individu. Hoe langer een vogel leefde, hoe groter de kans op een fors nakomelingschap. Lichaamsgewicht noch grootte waren daarbij van belang. Vijftien van de 66 onderzochte mannetjes produceerden 53% van alle jongen. (rrosenfi@uwsp.edu).

Strandberg R., Klaassen R.H., Hake M. & Alerstam T. 2009. How hazardous is the Sahara Desert crossing for migratory birds? Indications from satellite tracking of raptors. *Biol. Lett.* doi:10.1098/rsbl.2009.0785.

Van de gezenderde Zweedse roofvogels die naar Afrika vliegen eindigt een aanzienlijk deel zijn leven in het Middellandse Zeegebied (afschot) en in de Sahara. Gezien ook de frequentie waarmee Visarenden, Wespendienven, Bruine Kiekendienven en Boomvalken een afwijkende vliegbaan nemen, of terugkeren op een voorgenomen vlucht over de woestijn, ondervinden roofvogels vaak slechte omstandigheden tijdens hun vlucht over de Sahara. In zowel na- als voorjaar betreft dat 40% van de vogels (resp. 63 en 32 vogels), wat enigszins merkwaardig is omdat de omstandigheden in het voorjaar ongunstiger zijn om de Sahara over te steken. Is er dan al een schifting opgetreden waarbij de ergste keuzen eruit zijn gewied (zie Zwarts *et al.* 2009)? Sowieso zijn juvenielen gevoeliger voor slecht weer in de Sahara dan adulte vogels (31% van de juvenielen sterft tijdens de oversteek, tegen 2% van de adulten). De terugtocht kan zo zwaar zijn dat het meetelt in het broedproces in het daaropvolgende broedseizoen: Visarenden en Bruine Kiekendienven die tijdens de voorjaarstrek afwijkend vlieggedrag vertoonden boven de Sahara waren slechts in 10% van de gevallen succesvol als broedvogel, tegen 53% van de vogels die geen afwijkend vlieggedrag hadden vertoond. Dit kan deels worden verklaard door de verlate aankomst op de broedplaatsen van de vogels die moeite hadden met de oversteek van de Sahara. (roine.strandberg@zoekol.lu.se).

Strandberg R., Klaassen R.H.G., Olofsson P. & Alerstam A. 2009. Daily travel schedules of adult Eurasian Hobbies *Falco subbuteo* – variability in flight hours and migration speed along the route. *Ardea* 97: 287-295.

Gesatellietzenderde Boomvalken vlogen aanmerkelijk sneller boven de Sahara dan in Europa of in de rest van Afrika. De vogels begonnen tijdens de najaarstrek al vroeg op de dag te vliegen, rond zes uur lokale tijd. Ze bleven de hele dag vliegen (maar niet 's nachts, afgezien van in de tropische zone waar ze soms al voor zonsopgang actief waren), waarmee ze een langere vliegtijd hadden dan roofvogels die van thermiek gebruik maken. In Europa en tropisch Afrika waren de vliegtijden meer variabel en werd vaker gestopt; dit suggereert dat ze onderweg foerageerden. (Roine.Strandberg@zoookol.lu.se).

Strenna L. & Boileau N. 2010. Activités, modes de chasse et régime alimentaire du Faucon crécerelle *Falco tinnunculus* en hiver en Bourgogne. *Nos Oiseaux* 57: 25-35.

Een overwinterende populatie Torenvalken in Bourgondië werd via wegtellingen bijgehouden; een deel werd gekleurringd. Graslanden hadden de voorkeur, gevolgd door gemengd bedrijf en akkerland. In de loop van de winter maakten de valken steeds meer gebruik van zitjacht, waarbij overigens geen effect van temperatuur werd gevonden. Tussen jachtwijze en conditie werd geen verband gevonden.

Sulawa J., Robert A., Köppen U., Hauff P. & Krone O. 2009. Recovery dynamics and viability of the white-tailed eagle (*Haliaeetus albicilla*) in Germany. *Biodivers. Conserv.* DOI 10.1007/s10531-009-9705-4.

Nadat in de jaren het gebruik van zeventig DDT, PCB's en andere chemicaliën in Duitsland aan banden was gelegd, herstelde de populatie Zeearend zich snel. Tussen 1991 en 2005 had gemiddeld 88% van de paren een actief nest; 62% van de paren was succesvol. Gemiddeld vlogen 1.5 jongen per succesvol paar uit. De juveniele en onvolwassen Zeearenden hadden een betere overleving (92% per jaar) dan 5-jarige (76%) en oudere vogels (88%). De lagere overleving van volwassen vogels wordt geweten aan territoriaal gedrag. (sulawa@izw-berlin.de).

Sunde P., Odderskaer P. & Storgaard K. 2009. Flight distances of incubating Common Buzzards *Buteo buteo* are independent of human disturbance. *Ardea* 97: 369-372.

In een vrij dichtbevolkt gebied in Denemarken vlogen broedende Buizerds op 0-200 m afstand van het nest indien te voet benaderd door een mens. 60% bleef zitten tot 50 m en 14% totdat de nestboom was bereikt. De afvliegafstand was niet gecorreleerd met microhabitat (nest), landschap of menselijke activiteiten rond het nest. Het lijkt erop dat de Deense Buizerds nog steeds, ondanks een jachtverbod, gevoelig zijn voor menselijke verstoring rond het nest. (psu@dmu.dk).

Vermeersch G. & Anselin A. 2009. Broedvogels in Vlaanderen 2006-2007. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3. Brussel (www.inbo.be).

De stand van de Wespandief in Vlaanderen werd op 160-240 paar geschat in 2000-02, tegen 220-250 in 2006-07. Rode Wouwen, daarentegen ontbreken al vanaf 2000 als broedvogel, terwijl Zwarte Wouwen alleen overzomerend werden gemeld (langs de

Zeeschelde). Na piekjaren in 2000-05 (max. 165 paren), is de stand van de Bruine Kiekendief teruglopend, met 97 en 90 paren in 2006 en 2007. Blauwe en Grauwe Kiekendief ontbreken als broedvogel of komen sporadisch tot broeden (Blauwe, 1 paar in 2007). De Havik wordt geschat op 300-400 paren, gelijk aan de schatting in 2000-05. Slechtvalken zitten nog steeds in de lift, met 26 en 27 paren in resp. 2006 en 2007.

Vlugt D. 2009. De postduif als slachtoffer van Haviken op Texel en in de duinen van Noord-Holland. Skor 28: 182-184.

Van de 1325 postduifringen gevonden in de Noord-Hollandse duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee (15 jaar) was 81% verdwaald, tegen 19% afkomstig van lokale duivenhouders of op weg naar huis. Van 17 ringen gevonden op Texel bleken er 12 te zijn verdwaald (de duiven, niet de ringen), 4 op weg en 1 lokaal. Wie postduifringen van Texel heeft, graag contact opnemen met Dook. (d.vlugt@quicknet.nl).

Wagenaar A. 2009. Wintertelling roofvogels. De Kruisbek 52(5): 42-44.

Het tellen van vogels is een doel op zich geworden. Roofvogeltellingen in de winter illustreren dat ten volle; in dit stuk is het oppervlak geteld gebied in 1997-2000 verdubbeld ten opzichte van tellingen in de late jaren zeventig, zij het dat in 1998-2000 de omvang van het getelde gebied zelfs niet bekend was. Aantalsvariaties en gebiedsgebruik van overwinterende roofvogels kunnen aanmerkelijk intelligenter worden bijgehouden dan met deze tellingen (2 van de 3 redenen waarom wintertellingen worden gehouden zijn onjuist, de derde – het recreatieve karakter ervan – is als enige houdbaar).

Wirth H. 2009. Weitere Todesfälle von Rotmilanen. Seevögel 30: 98-101.

Drie doodvondsten van Rode Vrouwen nader bekeken. Waarschuwt dat de nestplaats van een Rode Wouw ten opzichte van een windmolen niets hoeft te zeggen over de aanvaringskans. Broedvogels van veraf gelegen broedplaatsen kunnen na het uitvliegen van de jongen (of na mislukking zelfs nog eerder) meerdere km van het nest wegzwerfen, en dan alsnog in de buurt van een windmolen komen (en een kans lopen te sneuvelen). (info@jordsand.de).

Zwarts L., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E. 2009. Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel. KNNV Publishing, Zeist. 564 pp. Gebonden. ISBN 978 90 5011 280 2. €64.95

Dit standaardwerk beschrijft de vogeltrek tussen Eurazië en Afrika, met buitengewone aandacht voor de Sahel en aangrenzende vegetatiezones. In het recente verleden maakten naar schatting 5 miljard vogels twee maal per jaar deze tocht; tegenwoordig is dat nog maar de helft. Er is dus flink wat mis. De omstandigheden in West-Afrika worden tot op het bot uitgespit, en vervolgens passeren een aantal trekvogelsoorten de revue. Daaronder Bruine Kiekendief, Grauwe Kiekendief (door Chris Trierweiler en Ben Koks) en Visarend. In een apart hoofdstuk wordt uitvoerig stilgestaan bij het belang van sprinkhanen voor vogels; hier worden door Wim Mullié diverse mythes doorgeprikt, zoals het veronderstelde belang van treksprinkhanen als voedsel voor vogels (het zijn juist de lokale sprinkhaansoorten die belangrijk zijn, niet de treksprinkhanen die naar tijd en plaats uitermate onvoorspelbaar zijn in hun

Leo Zwarts

Rob G. Bijlsma

Jan van der Kamp

Eddy Wymenga

Living Wetlands and birds in a changing Sahel on the edge

KNNV Publishing

voorkomen en alleen een rol spelen tijdens uitbraken). Voor alle soorten blijkt de Sahel en omgeving van groot belang te zijn voor de overleving, maar ook voor de conditie waarmee ze – na de winter – terugkeren op de broedplaatsen. Dat geldt ook voor soorten die niet in de Sahel overwinteren, maar ver ten zuiden daarvan; deze vogels passeren de Sahelzone en Sahara in het voorjaar, en krijgen een tik uitgedeeld tijdens droogte. Dat laatste werkt weer door op de broedprestaties. Wie meer wil weten over deze ingewikkelde relatie tussen Europa en Afrika, heeft met dit fraai geïllustreerde boek een hoge informatiedichtheid in handen. De honderden foto's laten ook de lezer die nooit in Afrika is geweest achter met het idee dat hij weet hoe het er daar uitziet. De figuren zijn een toonbeeld van helderheid, en de honderden tekeningen van Jos Swarts geven het boek een geheel eigen sfeer mee, die zelfs de anders saaie pagina's met literatuurverwijzingen en register tot een genot maken om door te nemen.

Zuberogoitia I., Alonso R., Elorriaga J., Palomares L.E. & Martínez J.A. 2009. Molt and age determination of Eurasian Sparrowhawk *Accipiter nisus* in Spain. *Ardeola* 56: 241-251.

Op basis van 18 gevangen Sperwers (broedseizoenen tussen 2001 en 2007) en 129 Sperwers die in asiels waren binnengebracht wordt de rui beschreven.